

**The Signs of the Soviet System as the Object of Irony in the Story *Shapka*
by Vladimir Voynovich**

*In the article by means of the sign theory the story *Shapka* and its components are analyzed. These components are the title, the things, the realities of Soviet life, characters, and the whole system. It is determined, how those components become the object of the author's irony.*

Key words: *irony, the object of irony, sign, system, deconstruction of the system, realities, Soviet life.*

УДК821.161.2–1.09:140.8

Задорожна Л.М., д.філол.н., проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ПОЕЗИЯ Т. ШЕВЧЕНКА І ЗАСАДНИЧІ
КОНЦЕПТИ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА**

Автор аналізує кореляти світосприйняття поета і філософа.

Ключові слова: *поезія, філософія, свобода, краса, прекрасне.*

Підставою для означеного заголовком порівняльного дослідження може бути відсутність демаркаційної лінії між думкою, висловленою у художній формі та – як філософське міркування – в формі суто розмисловій, «враховуючи подвійну – філософську та філологічну – природу питань» [1, с. 402], розглянутих філософом і поетом. У суті, переконуємося, що вірші, як стверджує Жан Болак, «це ще один спосіб мислення» [2, с. 359], а «філософія здатна розширити інтелектуальний потенціал літератури засобами інтерпретації» [3, с. 50], оскільки «автори впроваджують у канву своїх творів філософське підґрунтя» [3, с. 49].

Підставою для такого плану дослідження є те, що при зверненні до творчості Т. Шевченка неминуче зауважуємо, що художні тези митця володіють значним філософським наповненням, тому корелюють із засадничими концептами філософії, зокрема – І. Канта (1724-1804). Мова іде не про змістове наповнення художніх явищ посиланнями на думки філософа, а про притаманний світосприйняттю означених особистостей та явлений у їхніх творах змістовий чинник, що неодмінно виникає з апостеріорної точки зору – з

точки зору досвіду: людського життєвого досвіду. При цьому дбається про те, щоб не зашкодити «нашому автентичному внутрішньому відчуттю» [4, с. 269] філософської доктрини І. Канта і поетичної творчості Т. Шевченка.

Під цим кутом зору увагу привертають окремі мистецькі явища у творчості Т. Шевченка та викладені у працях, що представляють важливі засадничі принципи пізнання світу І. Кантом.

Зрозуміло, ми в цьому разі вибудовуємо, радше, один із можливих прецедентів такого підходу, аніж визначаємо завдання вирішити проблему як таку: надто вагомим для досягнення є філософський матеріал, а, відповідно, він вельми непіддатливий для оперування при спостереженні над поезією митця.

При цьому керуємося тим, що значний часовий діапазон між працями І. Канта і поетичною творчістю Т. Шевченка жодним чином не накладає на поетове світосприйняття необхідності часової поправки, оскільки як і філософ, так і поет ведуть мову про закономірності буття, чинні незалежно від темпорального ракурсу їх засвоєння. Саме з останнього слід, очевидно, розпочати роботу над зіставним планом одного (мистецького) та другого (філософського) явищ.

Відомо, що поетична творчість Т. Шевченка вже з самого її початку стильово оприявлена в романтизмі, з його увагою до таємничих, незвіданих сфер буття, певну увагу приділяє зображенню так званого четвертого виміру існування та його впливу на долю особистості. Підтвердженням цьому є балади Т. Шевченка «Причинна» (1837) і «Тополя» (1839); не своєрідне «відлуння» четвертого виміру (явленого в можливості подолання часопросторових реалій буття), а, радше, зафіксований стан оніричної парадигми – сновидіння – спостерігаємо в poemі «Сон».

У тривимірний світ людини Т. Шевченко в цих баладах включає і віртуальний (четвертий) вимір буття: «Прилітає соловейко / Щоніч щебетати; / Виспіває та щебече, / Поки місяць зійде, / Поки тії русалоньки / З Дніпра грітись вийдуть [5, I, с. 78].

Русалки, русалоньки – представники віртуального світу, світу так званого четвертого виміру. Залишаючи за берегами нашої розмови тезу про зв'язок цих образів із українською фольклорною традицією, зауважимо, що русалки в Т. Шевченка забезпечують вірогідність взаємин між обома – реальним та ірреальним, віртуальним, приналежним до четвертого виміру – світами. Поет визначає також можливість, здійсненність переходу дівчини в баладі «Тополя» у інший вимір буття – у світ, що постає тут четвертим виміром: «Отак тая чорнобрива / Плакала, співала... / І на диво серед поля / Тополею стала» [5, I, с. 118].

Можливість такого зв'язку і такого переходу не заперечує й І. Кант: «якщо в філософських аудиторіях постійно вчать, – наголошує І. Кант у трактаті «Думки про істинну оцінку живих сил», – начебто в метафізичному сенсі може існувати лише один-єдиний світ, то це неправильно. В дійсності цілком можливо, що Бог створив численні мільйони світів, які розуміємо в суто метафізичному сенсі; тому залишається невирішеним, чи існують вони і в дійсності чи ні» [10, с. 21]. Згодом, у цьому-таки трактаті, філософ висловиться ще рішучіше: «якщо можливий тільки один вид простору, що допускає лише троякий вимір, то й інші світи, які, я вважаю, існують зовні того світу, в якому ми живемо, могли б бути просторово пов'язаними з нашим, оскільки всі вони являли б собою простір одного й того ж виду» [10, с. 24].

У Т. Шевченка та в І. Канта відсутнє занепокоєння апріорною сполучуваністю реального та віртуального вимірів буття, вони вважають таку сполучуваність цілковито прийнятною, надто що, на думку І. Канта, «що більше зв'язку, тим більше гармонії і узгодженості в світі, тоді як порожнечі та перерви порушують закони порядку й досконалості» [10, с. 24].

І для українського поета, й для німецького філософа особливим значенням для забезпечення гармонії та узгодженості світу володіє природа: роздуми про неї стають своєрідною фундаментом їхніх поетичних та філософських роздумів.

Розпочинаючи баладу «Причинна» картиною розбурханої природи «Сердитий вітер завива, / Додолу верби гне високі, / Горами хвилю підійма. / І блідий місяць на ту пору / Із хмари де-де виглядав» < > «Сичі в гаю перекликались, / Та ясен раз у раз скрипів» [5, I, с. 73], Т. Шевченко не просто віддає данину романтичній традиції сприйняття явища (в поета воно – вершинне, оскільки йому притаманна містеріальність ночі), а у високохудожній формі являє те, що І. Кант як філософ оцінює більш ємно і лаконічно: «природа навіть у стані хаосу може діяти тільки правильно і злагоджено» [9, с. 76]. Водночас, філософа в природі вабить те, що тут «ніщо не розраховано з цілковитою точністю» [9, с. 92]. Аналогічний концепт художньо трансформується у Т. Шевченка: «І на гору високою / Виходжу, дивлюся, / І згадую Україну, / І згадаць боюся. / І там степи, і тут степи, / Та тут не такії, / Руді-руді, аж червоні, / А там голубії, / Зеленії, мережані / Нивами, ланами, / Високими могилами, / Темними лугами. / А тут бур'ян, піски, тали... / І хоч би на сміх де могила / О давнім давні говорила» [6, II, с. 59].

Виважені спостереження над природою І. Канта дають можливість філософу виснувати, що «коли ми поглянемо на теперішнє облаштування суші, то з подивом помітимо, що узвишшя і низини перебувають у правильному співвідношенні» [9, с. 63]. Це – поетичними засобами вербалізує

і Т. Шевченко: «Сонце заходить, *гори* чорніють, / Пташечка тихне, *поле* німіє» [6, II, с. 35].

У ґрунті речі, пейзажні замальовки Шевченкових поетичних творів можемо розглядати в аспекті, що його – з філософських засад – найточніше сформулював саме І. Кант: «Оскільки світобудова являє собою систему, то всі частини її пов'язані між собою через поступову зміну своїх властивостей» [9, с. 137].

Інший важливий концепт, пов'язаний із буттям природи, що його зауважують і поет, і філософ – творення. На думку І. Канта, у природі «творення ніколи не закінчується» < «Воно завжди діяльне і творить усе нові явища природи, нові речі та нові світи» [9, с. 161]. Творчий акт – як вищий вияв буття – приваблює у природі й Т. Шевченка: «Ой діброво – темний гаю! / Тебе одягає / Тричі на рік... / Багатого / Собі батька маєш. / Раз укриє тебе рясно / Зеленим покрывом, – / Аж сам собі дивується / На свою діброву... / надивившись на доненьку / Любу, молодую, возьме її та й огорне / В ризу золотую / І сповіє дорогою / Білою габою, – / Та й спать ляже, втомившись / Турбою такою» [6, II, с. 335].

Розбудовуючи свої спостереження над природою, І. Кант зауважує, що саме за природою зберігається не лише творчий, але й інший, дивовижний ефект, своєрідний феномен, здатний визначитися взірцевим і для людини, оскільки природа «бореться з руйнуваннями» < «і навіть у найнепривабливішому стані свого розпаду сприяє красі світу й користі творення» [9, с. 175]. Про це веде мову і Т. Шевченко у своїх «Гайдамаках»: «Все йде, все минає – і краю немає, / Куди ж воно ділось? Відкіля взялось? / І дурень, і мудрий нічого не знає. / Живе... умирає... Одно зацвіло, / А друге зав'яло, навіки зав'яло... / І листя пожовкле вітри рознесли. / А сонечко встане, як перше вставало, / І зорі червоні, як перше пили, / Попливуть і потім, і ти, білолиций, / По синьому небу вийдеш погулять, / Вийдеш подивиться в жолобок, криницю / І в море безкрає і будеш сіять, / Як над Вавилоном, над його садами» [5, I, 128].

У кожного із них – І. Канта, й Т. Шевченка – своє бачення розпаду та руйнації, можливої у природі, однак незаперечною є спільність позиції філософа і поета у тому, що такий розпад – лише сприяє оновленню світу, він на користь, на догоду примноженню його краси. Тому природа в Шевченкових поетичних творах – це не просто оздоба ліричної оповіді, такий собі естетичний люфт, – а цілком конкретний вияв світоглядної позиції поета: в тій частині цього світогляду, що виходить на розуміння важелів, котрі узалежують закономірності й красу світобудови.

Більш того, на думку І. Канта, «що досконалішою є природа в своєму розвитку, що краще її всезагальні закони ведуть до струнності й згоди, тим

вірніше вона доводить існування Бога» [9, с. 181]. Отже, саме від природи залежить установка, вважають Т. Шевченко й І. Кант, на гармонізацію та поліпшення краси світу, наявних у ній закономірностей.

У І. Канта й у Т. Шевченка краса природи як краса світобудови пов'язана із поняттям облаштування світу Богом. І. Кант з цього приводу цілком однозначно проголошує: «якщо в облаштуванні світу проявляється порядок і краса, значить Бог існує» [9, с. 194]. Філософ наголошує: «якщо цей порядок міг виникнути із всезагальних законів природи, отже вся природа необхідно є результатом дії вищої мудрості» [9, с. 194].

У художній моделі бачить цей зв'язок герой поеми Т. Шевченка «Варнак»: «Якось у полі ми зустрілись / Та й забалакали. Старий / Згадав свою Волинь святу / І волю-долю молодую, / Свою бувальщину. І ми / В траві за валом посідали, / І розмовляли, сповідались / Один другому. – Довгий вік! – / Старий промовив. – Все од Бога! / Од Бога все! А сам нічого / Дурний не вдіє чоловік!» [6, II, с. 72].

І перебуваючи під Божим знаменням, природа, усе ж, вважає поет, існує за своїми, одвіку даними законами: «Летим. Дивлюся, аж світає, / Край неба палає, / Соловейко в темній гаї / Сонце зустрічає. / Тихесенько вітер віє, / Степи, лани мріють, / Меж ярами над ставами / Верби зеленіють. / Сади рясні похилились, / Тополі по волі / Стоять собі, мов сторожа, / Розмовляють з полем. / І все-то те, вся країна / Повита красою, / Зеленіє, вмивається / Дрібною росою, / Споконвіку вмивається, / Сонце зустрічає... / І нема тому почину, / І краю немає!» [5, I, с. 267]. У цих законах передбачено і вічність буття, однак усі складові цього буття, попри їх сталість, підлягають і неодмінним змінам, «оскільки існує такий закон природи: все, що має початок, безнастанно наближається до свого закінчення і що ближче до нього, то далі воно від свого початку» [9, с. 198].

Зі спостережень над буттям природи (хоч І. Кант підкреслює, що «сили природи» < «згідно природного закону не можуть мати зв'язку з поведінкою людини» – [12, с. 391]) в людини неодмінно виникають, вибудовуються аналогії з власним буттям. Т. Шевченко зауважує це в той момент, коли привілля степу в його ліричного героя покликає думку про власну волю «Ой гляну я, подивлюся / На той степ, на поле; / Чи не дасть Бог милосердий / Хоч на старість волі» [6, II, с. 77]. У ґрунті речі, про це веде мову І. Кант у праці «Нове освітлення перших принципів метафізичного пізнання»: «Що більше ми пізнаємо природу, то дедалі більше ми переконуємося, що загальні властивості речей не чужі одні одному й не відокремлені» [9, с. 209]. (1755), хоч «принцип тотожності» [11, с. 220] філософ убачатиме в іншому («все що є – є», < «все, що не є, не є» – [11, с. 220]).

Звичайно, в центрі уваги і поета, й філософа – людина: з її розумінням усього, що творить її як людину: зі сприйняттям свободи, необхідності, високого та прекрасного, з наявністю в неї огрому почуттів, із усвідомленням нею потреби в якості вчинку, що є необхідністю та, а також із цілою низкою рис, притаманних людині: здатність до співчуття, доброзичливість і доброчесність, сором'язливість тощо.

Основоположною якістю людського буття і філософ, і поет вважають, безперечно, свободу. Цей категоріальний імператив у І. Кантанастільки актуалізований, що філософ навіть схильний розцінювати можливий вплив «відсталості й опору матерії» як цілковито деструктивний чинник, здатний «вельми обмежити свободу дій розумної істоти і чіткість її зовнішнього сприйняття» [9, с. 177]. У розумінні І. Канта, «чинити на засадах свободи, – означає чинити згідно власного потягу, і до того ж свідомо» [11, с. 244]. Філософ навіть забезпечує визначення оптимального виміру для досягнення людиною відчуття свободи: «те, що відбувається згідно волі розумних істот, наділених здатністю на засадах свободи визначати самих себе, бере, зрозуміло, свій початок у внутрішньому принципі, в свідомих бажаннях і у виборі тієї або іншої сторони за власним розсудом» [11, с. 246].

Цей прерогатив людини І. Кант озвучить згодом як своєрідну максиму людського життя; «Усім відомо, – скаже він, – як сильно сприяє свобода людській продовженню або скороченню життя» [12, с. 399].

Не менш напружено і пафосно лунає думка про свободу й у Т. Шевченка. В одному зі своїх листів (15 листопада 1839 р.) до брата Микити він, ще під свіжим враженням від отриманого визволення з кріпацтва, здобутої ним загальноцивілізаційної свободи, напише: «Так от, бач, живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, крім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком, робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить» [7, VI, с. 11]. Жага свободи у Т. Шевченка є настільки потужною, що він ладен благословляти бодай її марево, надто – за умов заслання: «покойный Данте, – напише він у листі до історика та філолога, професора кафедри слов'янських літератур Московського університету в Росії, Осипа Бодяньського, автора низки поетичних творів та книги «Наські українські казки» («наські» – наші; О. Бодяньський був родом із Чернігівщини). Т. Шевченко шанував О. Бодяньського за історичні праці та за відстоювання ним самобутності української мови, – говорить, що внашій жизни нет горшего горя, как в несчастии вспоминать о прошлом счастье. Правду сказал покойный флорентиец, я это на себе теперь каждый день испытываю. Хотя тоже, правду сказать, в моей прошлой жизни не много было радостей, по крайней мере, все-таки было что-то похоже немного на свободу, а одна тень свободы человека возвышает 7, VI, с. 65].

Не менший щем у Т. Шевченка викликає почуття свободи – надто, за її відсутності – коли митець трансформує це почуття в поетичну думку: «Бо де нема святої волі, / Не буде там добра ніколи» [6, II, с. 86]. Про свободу він висловлюється ще з більшим драматизмом: «Немає гірше, як в неволі / Про волю згадувать» [6, II, с. 98] і навіть трагізмом: «О милий Боже України! / Не дай пропасти на чужині, / В неволі вольним козакам!» [5, I, с. 236].

Важливу якісь у оцінці людини філософ та поет визначають за необхідністю: І. Кант висловлюється щодо необхідності, яка тяжіє над людиною, так: «необхідність є основою незмінності» [13, с. 563]. Таку незмінність Т. Шевченко вбачає можливою лише в єдино оптимальній, бажано атрибутивній (постійній), формі буття народу – в козащині: «Ой повій, повій, вітре, через море / Та з Великого Лугу, / Суши наші сльози, заглуши кайдани, / Розвій нашу тугу, / Ой заграй, заграй, синесеньке море, / Та під тими байдаками, / Що пливають козаки, тільки мріють шапки, / Та на сей бік за нами. / Ой Боже наш, Боже, хоч і не за нами, / Неси ти їх з України. / Почуємо славу, козацьку славу, / Почуємо та й загинем [5, I, с. 234].

У цій тезі поета козацтво вбачає за необхідне для себе те, що є вищою нотою в кодексі козацтва (а кодекс – це найбільш незмінне) – вирятуння побратимів із неволі: як пріоритет, що визначав труднозатратні козацькі походи за море, в стан ворога, де той найбільше був уразливий, а, рівно, й прикренений козацьким дійством.

Із поняттям необхідності тісно єднається в роздумах і філософа, й поета тема вчинку людини. Роздумуючи над людським учинком, І. Кант зауважує в ньому, насамперед, красу: «краса вчинку виявляється передусім у тому, – міркує філософ, – що його здійснюють легко і мовби без жодного напруження» [14, с. 595].

На відміну від І. Канта, у своїх поетичних творах Т. Шевченко веде мову не тільки про красу вчинку, що її він співвідносить із аналогічною якістю духовного, але й про трагізм учинку. Красу вчинку поет вбачає в двох іпостасних планах: перший – краса матері, що зуміла реалізувати своє материнство незважаючи на всі перепони цьому: краса вчинку Ганни в поемі «Наймичка», краса вчинку вдови у поезії «Ой крикнули сірії гуси», це, врешті, краса вчинку отамана «завязтого Гамалії», під проводом якого «Вилітали запорожці / На лан жито жати, / Жито жали, в копи клали, / Гуртом заспівали: / «Слава тобі, Гамаліє, / На весь світ великий, / На всю Україну, / Що не дав ти товариству / Згинуть на чужині!» [5, I, с. 238].

Це – і краса вчинку Тараса Трясила – поема «Тарасова ніч». Унаслідок дій героя поеми «Заспівали козаченьки / Пісню тії ночі, / Тії ночі кривавої, / Що славою стала / Тарасові, козачеству, / Ляхів що приспала» [5, I, с. 88]; це,

врешті, вчинок Юродивого, який «царство все оголосив – / Сатрапа в морду затопив» [6, II, с. 259].

Проте краса – і за умов розміреного життя, й за умов екстремальних – вчинку людини не застує від Т. Шевченка й іншого: трагізму, також наявного у людських учинках. До таких учинків Т. Шевченко відносить учинок Гонти, який убиває своїх синів «Щоб не було зради, / Щоб не було поговору» [5, I, с. 182], учинок Варнака у «Москалевій криниці», який «Вхопив його, та й укинув / Максима святого / У криницю...» [6, II, с. 243]. Варнак, як відомо, навіть закоренився в своєму вчинку, бо після скоєного ще й «пішов у гайдамаки / Та на Сибіру опинивсь» [6, II, с. 243]. Так само до від'ємної сфери буття можуть належати, вважає Т. Шевченко, не тільки певні індивідуальні, але й колективні вчинки: «Не вняли слову! Розп'яли! / Як розпинать Його вели, / Ти на розпутті стояла / З малими дітьми. Мужики, / Його брати, ученики, / Перелякались, повтікали.» [6, II, с. 327].

У Т. Шевченка сприйняття краси виявляє бачення явища одразу поетом і художником. «Красота для меня, зауважує він у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали», –в чем бы она ни проявлялась, в существе ли живущемили прозябающем, всегда имеет одинаковое и благотворное влияние. Под ее благим влиянием я чувствую себя другим, обновленным человеком» <> «Приятное, невыразимо приятное ощущение! Благодарю Тебя, всемогущий Боже, что одарил Ты меня чувством человека, любящего и видящего прекрасное, совершенное в Твоем нерукотворном бесконечном творении всех ее образах. Если бы красота во всех ее образах хотя на половину человечества имела свое благотворное влияние, тогда бы мы быстро приблизились к совершенству и, наконец, олицетворили бы собой божественную заповедь нашего Божественного Учителя» [8, IV, с. 260]. Шевченкові, проте, найбільш імponує «самобытная, одушевленная красота» [8, IV, с. 260]. При цьому він зізнається в своєму застереженні щодо: «всего благого и прекрасного в природе» [8, IV, с. 197], вважаючи, особливо, щодо жіночої краси, що «мы ухитрились изменить ее высокое божественное назначение. И сделали из неебездушного, безжизненного идола. В ней одно чувство поглотило все другие прекрасные чувства. Это эгоизм, порожденный сознанием собственной всесокрушающей красоты» [8, IV, с. 198], тому «привилегированная красавица ничем не может быть, кроме красавицы. Ни любящей кроткою женою, ни доброй, нежной матерью, ни даже пламенной любовницей» <> «Она, привилегированная красавица, на одно только мгновение осветит яркими, ослепительными лучами радости мирную обитель любимца Божия; а потом, как от мелькнувшего метеора, так от этой мгновенной радости и следа не останется» [8, IV, с. 198].

Водночас, Шевченко-поет вбачає за красою здатність наділяти людину відчуттям радості та можливість уповні реалізуватися в тому, щоб – «Божою красою / Людей веселити» [6, II, с. 26]; надто, що, зауважує поет, «красота вообщє, а красота женщины в особенности, действует на них (людей – Л. З.) всесокрушительно» [8, IV, с.198].

Із красою вчинку сусідить у І. Канта сприйняття прекрасного. Мислитель оцінює прекрасне як своєрідну противагу високому (возвышенному): «Високе завжди повинно бути значним, прекрасне може бути й малим. Високе повинно бути простим, прекрасне може бути ошатним і вишуканим» [14, с. 572]. І. Кант також визначає пріоритетність у володінні прекрасним «в самому душевному ладі прекрасної статі», <де «передусім закладені своєрідні риси, які явно»> «відмічені головним чином печаттю прекрасного» [14, с. 593], при цьому важливим є конкретизація у філософа: «жінка володіє переважно відчуттям прекрасного, оскільки прекрасне властиве їй самій» [14, с. 607].

Для Т. Шевченка важливим значенням володіє не ступінь, міра сприйняття людиною прекрасного, не здатність певної статі до її осягнення, а те, в чому можна віднайти це прекрасне. Він знаходить його і в явищах умоглядного плану – воля, доля – та в людині. Вельми показовою в цьому разі є Шевченкова рецепція на засланні своєї волі та прекрасного, втіленого в людині та сприйнятого ним ще за часів до заслання: «А я / Про тебе, воленько моя, / Оце нагадую. Ніколи / Ти не здавалася мені / Такою гарно-молодою / [І] прехорошою такою / Так, як тепер на чужині, / Та ще й в неволі. [6, II, с. 98].

Не менш проникливо сприймає поет прекрасне, втілене у людській іпостасі, надто – в жіночому образі: «І ти, моя єдина, / Ведеш за собою / Літа мої молодії, / І передо мною. / Ніби море заступають / Широкі села / З вишневыми садочками / І люде веселі. [6, II, с. 98]. Прекрасне у Т. Шевченка, явлене в жіночому образі, здатне співвідноситися з видатними, зі знаменними явищами – зі святом:

А ти, доле!

А ти, мій покою,

Моє свято чорнобриве,

І досі меж ними

Тихо, пишно походжаєш?

І тими очима,

Аж чорними – голубими,

І досі чаруєш

Людські душі? [6, II, с. 99].

Переконаємося, що Шевченкова поезія твориться із філософських засад; вон анаповнює, а також розвиває їх у якісно новій площині: на емоційному, чуттєвому рівні, що забезпечує творчості поета проникнення в глибини духу людини, а не лише в інтелектуальний вимір людського буття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ліхтенштейн Жаклін, Декюльот Елізабет. Мімесис. – С. 399-418. / Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 576 с.
2. Болак Ж. Пам'ять – С. 351-362. / Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 576 с.
3. Лютий Т. Без автора? Проблема самовираження в філософії та літературі. – / Філософська думка, 2011, № 1. – С. 49-56.
4. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2007. – 650 с.
5. Шевченко Т. Причинна. – С. 73-78; Тополя. – С. 113-118; Гайдамаки. – С. 128-190; Сон – С. 265-278; Гамалія. – С. 234-238; Тарасова ніч. – С. 85-88./ Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. I. – К.: Наукова думка, 2001. – 782 с.
6. Шевченко Т. А. О. Козачковському. – С.58-61; N. N. – С. 35; «Ой діброво – темний гаю!..». – С. 335; Варнак. – С.72-76; «Ой гляну я, подивлюся...». – С 77; Царі – 81-86; Г. З. – С. 98-99; Москалева криниця. – С. 234-243;Юродивий. – С. 258-260; Марія. – С. 311-328; Княжна – С. 24-34; Г. З. – С. 98-99./ Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. II. – К.: Наукова думка, 2001. – 782 с.
7. Шевченко Т. Лист до М. Г. Шевченка. – С. 11-12. / Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. VI. – К.: Наукова думка, 2003. – 632 с.
8. Шевченко Т. Прогулка с удовольствием и не без морали. – С.208-326; Художник. – С. 120-207. / Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. IV. – К.: Наукова думка, 2003. – 600 с.
9. Кант И. Всеобщая естественная история и теория неба. – С. 67-214. / Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.
10. Кант И. Мысли об истинной оценке живых сил. – С. 3-34. / Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.
11. Кант И. Новое освещение первых принципов метафизического познания. – С. 215-266. / Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.
12. Кант И. Единственно возможное основание для доказательства бытия Бога. – С. 343-479./ Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.
13. Кант И. Опыт введения в философию понятия отрицательных величин. – С. 521-565. / Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.
14. Кант И. Наблюдения над чувством прекрасного и возвышенного. – С. 567-625. / Кант И. Метафизические начала естествознания. – М.: Мысль, 1999. – 1712 с.

Задорожна Л.М., д.філол.н., проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Автор анализирует корреляты мировосприятия поэта и философа.

Ключевые слова: поэзия, философия, свобода, красота, прекрасное.

Zadorozhna L.M., Ph. D., professor
Institute of Philology Taras Shevchenko University of Kyiv

The author explores the correlates of the poet's and philosopher's view of the world.

Keywords: poetry, philosophy, freedom, beauty, the beautiful.

УДК 821.111-312.1

Канова Г.О., к.філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ВЗАЄМОДІЯ МИСТЕЦТВ У П'ЄСИ О. ВАЙЛДА «ІДЕАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК»

У статті представлено аналіз взаємодії мистецтв у п'єсі Оскара Вайлда «Ідеальний чоловік». Увага фокусується на іронічній кореляції між вербальними й візуальними складовими п'єси. Досліджується механізм створення екфразистичного портрета на основі живописного полотна чи скульптури, що віддзеркалює естетичну позицію автора. У статті також аналізується інтертекстуальна взаємодія між tableaux vivants («живими картинами») і сюжетом п'єси.

Ключові слова: візуальні мистецтва, екфразис, tableaux vivants, Оскар Вайлд, естетизм.

Понад три десятиліття тому у компаративістиці порушено проблему взаємодії мистецтв. Донині зарубіжними й вітчизняними вченими продовжується процес уточнення основних термінів і понять у руслі функціонування літератури в системі інших видів мистецтв. Вітчизняне літературознавство рясніє численними студіями, де представлено взаємодію між літературою та пластичними мистецтвами (живописом й архітектурою) та висвітлено міжвидову взаємодію літератури й музики, кіномистецтва, фотографії й навіть моди [Див. Ламборн 2007, Ковальова 2002, Вайнштейн 2005, Пригодій 2010, Екфразис 2013]. Так, 1979 року німецький вчений Ульріх Вайсшайн у доповіді «Порівняння літератури з іншими видами мистецтва», в якій було окреслено «сучасні тенденції та напрями дослідження в літературознавчій теорії